

tuació sociolingüística i legal present en cadascun d'ells, els moviments migratoris que han patit, el tractament i desenvolupament històric dels contactes lingüístics i els resultats diferenciats de la diversitat lingüística als quals això ha donat lloc.

En definitiva, els lectors d'aquest llibre no hi trobaran respostes clares o unívokes al tema que planteja: què significa protegir la diversi-

tat lingüística i quina és l'estratègia més adequada en l'actual context europeu. Ara bé, les diverses aportacions recollides tenen un alt interès informatiu i donen pistes conceptuals que cadascú pot utilitzar per formar-se una opinió sobre els continguts que hauria d'incloure el *dret a la diversitat lingüística*.

EVA PONS

Bernat JOAN I MARÍ, *Normalitat lingüística i llibertat nacional*, col·lecció «Contextos», 8, Edicions 3 i 4, València-Barcelona, 2002.

Enric LARREULA VIDAL, *Dolor de llengua*, Edicions 3 i 4, València, 2002.

Gairebé simultàniament a l'aparició de *Normalitat lingüística i llibertat nacional* (2002) de Bernat Joan ha aparegut el volum *Dolor de llengua* d'Enric Larreula, el qual va ser ressenyat elogiosament per Joan Solà al diari *Avui*. Val a dir que ambdós llibres, tot i coincidir en la defensa de la lleialtat lingüística i en la importància de la consciència lingüística, representen dues maneres oposades d'enfocar el tema del present i el futur de la llengua catalana. Mentre Enric Larreula fa un plantejament estressat i descoratjador i centrat exclusivament en l'epifenomen psicològic del que anomena *dolor de llengua*, Bernat Joan amplia el seu treball sobre *Les normalitzacions reeixides* (1996) d'Europa amb un plantejament encoratjador i

amb un enfocament sociològic pluricèntric: l'estudi de la història de les comunitats lingüístiques europees que han normalitzat la seva llengua durant els darrers cent anys, dels agents sociopolítics que han facilitat els processos de normalització, el suport de la sociolingüística i de la psicologia social i la relació entre els casos estudiats i els processos d'alliberament nacional. Mentre Larreula sembla desconèixer la història sociolingüística d'Europa, B. Joan defensa la tesi segons la qual per aconseguir que un procés de normalització lingüística sigui victoriós resulta necessària la independència de la comunitat lingüística que parla la llengua que es vol normalitzar.

Mentre que per a Larreula la pla-

nificació lingüística és un epifenomen en relació amb les actituds lingüístiques dels parlants víctimes d'una estranya malura psicològica, per a Bernat Joan, sense oblidar la importància de la psicologia social, la sociolingüística és una eina que fa possible la planificació lingüística. Dels comentaris de Larreula es pot desprendre que no hi ha un poder polític al bell mig i com a element que explica les actituds dels parlants; *Dolor de llengua* no fa una crítica ni de la política lingüística estatal ni de les actuacions regionals, mentre que *Normalitat lingüística...* critica la política de pedaços de la planificació lingüística que està al servei del regionalisme, ja que està estructurada en funció del manteniment del model lingüístic desigualitari imperant a l'Estat espanyol i tenint com a límits la política lingüística marcada per la Constitució espanyola.

L'objectiu de Larreula és aproximar-se amb sinceritat a la situació de substitució lingüística a través de les respostes emocionals d'un grup de catalanoparlants, per tal de saber «com es pateix per una llengua que reula i per què es pateix» i molts dels testimonis que aporta són punyents i interessants, però no acaba de quedar clar què es pot fer per acabar amb aquest patiment. De fet, l'autor confessa en la presentació del llibre que ja està bé que hi hagi aquest dolor de llengua, com si fos un fenomen positiu. Potser Bernat

Joan també hauria d'anar més a fons en les seves anàlisis, pensem que hauria d'haver actualitzat algunes de les dades que ja va oferir el 1996 i fins i tot dedicar un llibre a cada realitat sociolingüística, atès que, sens dubte, casos com el del polonès o l'hebreu, etc., mereixrien tot un llibre, però la intenció de l'autor era recollir en un sol volum una visió panoràmica i didàctica que reflectís algunes de les línies de força dels processos de normalització a Europa.

Un objectiu que s'ha vist plenament aconseguit en aquest nou volum. Així, subratlla, per exemple, que el cas de l'islandès, amb menys de mig milió de parlants, és una mostra que la normalització no té a veure bàsicament amb la quantitat de parlants; que el finès és la primera llengua europea que esdevé llengua normalitzada sense haver estat mai llengua de cultura (ho havia estat el suec i durant poc temps el rus) i per tant sense el recurs romàntic al passat històric; el cas de txecs i eslovacs que no van consolidar la pràctica del bilingüisme passiu igualitari entre parlants dels dos idiomes fins a la independència d'Eslovàquia; les dificultats per a l'edificació de la llengua hongaresa a causa d'una classe dirigent més interessada a edificar l'Imperi austrohongarès i la germanització corresponent; les dificultats derivades de la variació interna del noruec, amb dues variants estandarditzades; el procés de rena-

tivització i d'establiment de l'hebreu com a llengua franca, que n'ha fet possible l'expansió i com a símbol d'una nació; el cas del polonès, minoritzat per veïns poderosos com Prússia, Rússia, l'Imperi austrohongarès o les tropes hitlerianes que esquarteraren diverses vegades Polònia, però amb un moviment romàntic que reivindicà la independència nacional i que marcà el nord de la normalització definitiva del polonès. I, com a excepció, el cas de l'irlandès, una mostra, tanmateix de «la premissa que qualsevol societat nacional usa només una eina lingüística d'intercomunicació» i amb la remarca d'una dada extralingüística interessant: «la independència d'Irlanda fou força atípica. Els sectors que més havien treballat per assolir-la foren bandejats després de declarar-se l'estat lliure d'Irlanda, mentre que sectors més acostats al poder britànic acabaren fent-se càrrec de l'Estat». Uns grups que no havien dissenyat cap pla per a la normalització de l'irlandès, com ho prova que l'anglès continuà sent la llengua vehicular de l'ensenyament.

B. Joan i E. Larreula coincideixen en la crítica al secessionisme lingüístic anticatalà i a les actituds d'acomplexament dels catalans, i en el cas de Larreula es proposa un concepte sociolingüístic nou, el *dolor de llengua*. Sembla que fins ara no s'havia utilitzat aquest concepte, però aquesta idea hauria estat més útil si l'autor l'hagués relacionada

amb el necessari autocentrament que ha de realitzar una comunitat normalitzada o amb el concepte d'autoodi proposat per Ninyoles (1969). Però Larreula rebutja explícitament aquest terme «perquè la voluntat de l'individu que fa el canvi lingüístic és justament de millora personal». Ningú ha dit que l'autoodi sigui una actitud conscient. Per a Bernat Joan, una comunitat està autocentrada quan les decisions que afecten la seva planificació lingüística es prenen des de l'interior de la pròpia comunitat.

També s'afegeixen en el nou volum de B. Joan unes remarques alligonadores sobre el cas de les noves independències i les seves llengües, el lituà, l'estonià i el letó. L'autor dedica un capítol al secessionisme lingüístic i estudia els casos del galaicoportuguès, el búlgar i el macedoni, el de les llengües d'Escandinàvia, els casos de l'alemany i l'italià, la incògnita del serbocroat i el cas de l'eslovè. En el capítol 14 entra en el debat sobre «la hipòtesi de la independència» rebutjada pel filòleg Branchadell (2001) en el llibre amb aquest mateix títol, en el qual intentava demostrar que la independència política no era ni possible, ni desitjable, ni moral. També rebat un article del filòleg barceloní en què combatia acadèmicament i ideològicament l'enfocament de B. Joan, una desautorització radical que ha tornat a repetir en ocasió de la publicació de *Normalitat lingüís-*

tica i llibertat nacional. Joan ens for-neix de nous arguments per mostrar que la independència nacional és una condició necessària però no pas suficient per aconseguir la plena normalització d'una llengua i justifi-ca la no inclusió dels casos de Flan-des i del Quebec perquè considera que «la (relativa) normalitat en què la llengua es troba en aquests països es basa en el fet que formen part d'Estats completament atípics, i de manera generalitzada tenen un rere-país».

Ens sentim reconeguts en el *goig de llengua* que Larreula planteja en-certadament en els capítols finals del seu treball, i com diem en el

pròleg de *Normalitat lingüística i lli-ber-tat nacional*, ara només queda es-perar que la difusió d'aquest llibre aconseguixi posar en evidència els falsos debats sobre el futur «pessi-mista» (derrotista) o «optimista» (cofoista) de l'idioma i sobre la «im-moralitat» o impossibilitat de la lluita per la llibertat nacional. I que, per tant, contribueixi a encetar l'autèntic debat sobre el multilin-güisme sostenible, els agents de la substitució lingüística i l'estratègia necessària de la sobirania sociolin-güística catalana.

Jordi SOLÉ I CAMARDONS